

Zempléni Múzsza

Turi Gábor

Ítélet és ízlés

Debrecen kulturális életének perspektíváiról – két tételben

2002. november 4-én négyéves külszolgálatból, a világ vezető hatalmának tekinthető, soknemzetiségű, vegyes kultúrájú, nagy demokratikus hagyományokkal rendelkező Amerikai Egyesült Államokból hazatérve kitágult horizonttal, nagy lendülettel, az ott belém ivódott pozitív életszemlélettel, de a magyar viszonyokat illetően felfrissítendő ismeretekkel láttam munkához mint Debrecen kulturális ügyekért felelős alpolgármestere. Azóta eltelt egy esztendő, volt alkalmam szembesülni a magyar valósággal, és némi józansággal kell megállapítanom: a vártnál nehezebbnek bizonyul annak a célorientált, ésszerű problémamegoldásra irányuló, dinamikus magatartásnak a fenntartása és képviselése, ami az óceán túlsópartján oly természetesnek tűnt. A jelen Magyarországa politikailag kaotikus, gazdaságilag ingatag, értékrendszerében zavarodott, erkölcsileg irányt vesztett állapotokat mutat. Nem kurzuskényszer, hanem saját tapasztalataim mondatják velem: önmegtartó ösztönünk és kultúránk, nyelvünk ereje adhat bizakodást ahhoz, hogy megbecsült, reményekre jogosító tagként találjuk meg helyünket az európai népek számunkra újra megnyílt közösségében.

Programadó gondolatok, 2003

Gondolkodásunk tengelyében az a tétel áll, hogy a kultúra a közösségek létezésének alapja, támogatása az emberi fejlődésbe történő beruházás. A kultúra fogalmát kiterjesztjük, nem szűkítjük le a művészetpolitikára. A világban végbement változások átértelmezték a kultúra „magas” vagy „közkeletű”, „hivatásos” vagy „amatőr”, „üzleti” vagy „támogatott” ellentéppárral jelzett meghatározását. A megosztó fogalmak érvényüket veszítették, mindenféle kulturális tevékenység egyaránt hozhat létre értékeset és értéktelent.

Kulturális koncepciónk célja, hogy a város lakói egyénileg és közösen is tevékenyen gyarapítsák a városi élet erőforrásait, gazdagítsák az élet minőségének javítását elősegítő szellemi, lelki, tárgyi javakat, és részesedjenek azokból. A város kulturális életének hajtóereje a kreativitás mint közösségteremtő erő, ami a kifejezés szabadságán alapszik. Elsődleges törekvésünk az egyén és a közösség kreatív önfejlesztésének, a kulturális önkifejezésnek a támogatása.

A kultúra meghatározó tényező Debrecen arculatának formálásában. Ez feltételezi, hogy a városfejlesztésre, a kulturális életre és az idegenforgalmi szolgáltatásokra vonatkozó tervek egymással szoros kölcsönhatásban fogalmazódjanak meg. A kultúra ugyanakkor számottevő gazdasági tényező is, a kulturális iparág fontos szerepet tölt be a helyi gazdaságban: hozzájárul a foglalkoztatottság növeléséhez, közvetve vagy közvetlenül elősegíti a város épülését, lakóinak boldogulását.

2004. tavasz

90

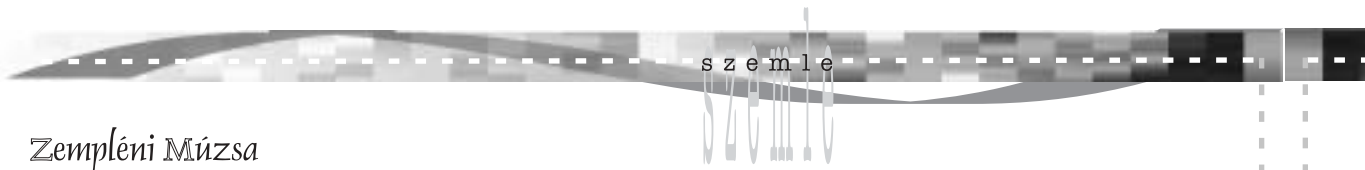

A kultúra a világban mindenütt támogatásra szorul, nincs ez másképp Debrecenben sem. A támogatást átlátható, több lábon álló feltételrendszer révén igyekszünk biztosítani. Ez az önkormányzat költségvetésén, a helyi, országos és Európai Uniós pályázatokon, a magán- és a nonprofit szektor önkéntes hozzájárulásán, valamint a rendezvények belépődíján alapul. Hozzájárul ehhez a város polgárainak áldozatkészsége és a helyi mecenatúra kialakulása. Arra törekszünk, hogy a támogatás odaítélésében a minőségelv érvényesüljön a mennyiségi szem-pontokkal szemben. A kulturális teljesítményt nem a művészeti formák vagy a művészek köz-vélekedés szerinti rangja, hanem a kezdeményezés és a létrehozott produktum minősége alapján kívánjuk mérni. A hagyományörzésen túl kiemelt támogatásban részesítjük a születőben lévő vagy kísérleti művészeti formákat.

A dinamikus kulturális élet, az érdeklődő és tájékozott közönség létrejöttének alapvető feltétele az oktatás, az iskolai és ifjúsági kulturális tevékenységek, a művészeti nevelést célzó közösségi programok erősítése. Az alkotókat fokozottabban szükséges bevonni a művészeteket népszerűsítő, a közönségkapcsolatokat erősítő kezdeményezésekbe. A kulturális tudatosság fejlesztésében, az értékek felmutatásában, a programok iránti érdeklődés felkeltésében és a tájékoztatásban fontos küldetése van a helyi médiának. A kultúráról szólva számba kell venni annak a történelmi fordulatnak a várható hatását, amely Debrecent az Európai Uniós csatlakozással éri. A megváltozott körülmények, valamint a város múltja és földrajzi fekvése arra készítetnek bennünket, hogy Nyugat és Kelet, Észak és Dél tengelyében, a 21. századba lépve újragondoljuk Debrecen helyét és szerepét. Két út fekszik előttünk. Az egyik Európa fejlettebb részébe vezet, és táblájára az van írva: *felzárkózás*. A másik út Kelet felé, a határon túli, magyarlakta területek irányába mutat, feliratán az olvasható: *felzárkóztatás*. Tudnunk kell: ez a koordinátarendszer nem tartalmazza a választás lehetőségét. Olyan geopolitikai adottság, amely kijelöli közlekedésünk irányait. Új életstratégiánkat ennek tudatában kell kidolgoznunk. Ennek tengelyében annak előrevetítése állhat, hogy a határokon átívelő kapcsolatok erősítése Debrecent kulturális és gazdasági hídfő-állássá, a határok két oldalán élő magyarság egységesülését elősegítő tényezővé teheti. Kezdeményező szerepet kell vállalnunk azokban a programokban, amelyek a térség és a magyarság integrációját szolgálják. A romániai, ukrainai, felvidéki és délvidéki magyar kulturális műhelyekkel és vállalkozásokkal kialakítandó együttműködés növekvő esélyt ad arra, hogy sikerrel induljunk az Európai Uniós pályázatokon is.

Az új rendezvénycsarnok, a belátható időn belül elkészülő városi galéria és a konferenciaközpont megépülésével létrejönnek azok a környezeti feltételek, amelyek lehetővé teszik, hogy Debrecen nemzetközi rangú kulturális események rendszeres házigazdája legyen, és a fővároson kívül a legjelentősebb, regionális, esetenként nemzetközi vonzáskörű kulturális központtá váljon.

Terveink egyik sarokpontja a város és az egységesült egyetem szellemi és érzelmi kapcsolatának erősítése. Arra törekszünk, hogy az egyetem kulturális programjai a város kulturális életének szerves részévé váljanak, ugyanakkor az egyetemek hallgatóit

Zempléni Múzsza

és oktatóit szervezőként, közreműködőként és közönségként fokozottabban bevonjuk a város kulturális programjaiba. Az együttműködést szabályozó szerződés további bővítése módot nyújt a költségeket optimalizáló, közös események szervezésére.

Történelmi hagyományai, egyeteme révén Debrecenben az országos átlagnál magasabb a kiművelt emberfők aránya. Több ezerre tehető a felsőfokú képzettséggel rendelkező, világlátott, önmagával és környezetével szemben magas igényeket támaztó, nyitott, dinamikus gondolkodású polgárok száma. A befogadói oldalt tekintve tehát nem lehet okunk az elégedetlenségre: ez a közönség, hozzászámítva a tehetősek egyre számottevőbb rétegét, igényli a színvonalas kultúrát.

Mi a helyzet az alkotói oldallal? Városunk e téren is az országos átlagot meghaladó kínálatot mutat fel. Vannak jegyzett művészeink, jeles előadónk, kiváló együtteseink, ismert és elismert rendezvényeink, van működő művészetpártoló gyakorlatunk – e téren sincs különösebb okunk a panaszra. Ami hiányzik, az a megfelelő értékrend, ami a természetes kiválasztódást segíthetné. Tudatában vagyunk annak, hogy a művészetek világa hierarchizált, amelyben nem feltétlenül az érték határozza meg az érvényesülési lehetőségeket. Éppen ezért alapvető fontosságú, hogy meg tudjuk ítélni, mi a helyi érvényű, mi az országos figyelemre számot tartó, és mi a nemzetközi szintű teljesítmény. Szem előtt tartjuk Kölcsey Ferenc intelmét: „*Törekedjél ismeretekre! de ismeretekre, melyek ítélet s ízlés által vezéreltetnek.*”

Nálunk tehát kevésbé a kultúra keletkezése és befogadása, mint inkább a közvetítése körül mutatkoznak hiányok. Vajon mi a magyarázata annak, hogy alig valami jut el ide abból, ami Budapesten a világ izgalmas, sokszínű kulturális kínálatából rendre megjelenik? Miért maradnak hosszú időn át érdemleges kínálat nélkül az érdeklődők? Miért nevezünk fesztiválnak olyan programsorozatot, amely nem több véletlenszerűen egybeeső műsorok láncolatánál? Miért torlódnak esetenként össze rendezvények, egymástól ragadva el a közönséget? Miért van az, hogy jobb sorsra érdemes programok kellő előkészítés, időzítés és publicitás hiányában érdektelenségbe fulladnak?

Magyarországi viszonylatban Debrecen nagyvárosnak számít, ahol sok minden történik. De ne csapjuk be önmagunkat: a mennyiség nem értékmérő a kultúrában. Látványos megoldások, rögtönzött mutatványok helyett tervszerű, tudatos építkezésre, a város belső kohézióját erősítő, minőség- és értékközpontú kulturális életre van szükség.

Játsszunk kicsit a képzelettel. Bele tudunk gondolni abba, mit jelentene, ha a város befogadná a Millenárison éppen bezárt, „Álmok álmodói” című magyarságismereti kiállítást? Vagy ha a Kisvárdánál alkalmasabb játszási helyekkel és közönséggel rendelkező Debrecen adna otthont a határon túli magyar színházak éves fesztiváljának? Nem volna-e indokolt a város értékeit bemutató Debrecen-termet, kulturális képviselőt nyitni a fővárosban? Nem segítené hatékonyabban művészeti együtteseink menedzselését saját koncertiroda alapítása? Hasonlóképpen: önálló lemezkiadó létrehozása? Nem lehetne szakszerű irányítással visszaadni a jazznapok régi fényét? Kivitelezhetetlen ötlet olyan rockfesztivál megszervezése, amely retrospektív jelleggel számba venné azokat a jelentős eredményeket, amelyeket az ifjúság világgképét

2004. tavasz

92

meghatározó zenei irányzat terén a város az elmúlt négy évtizedben elért? Miért ne lehetnénk gazdái olyan, Magyarországon előzmények nélküli költészeti fesztiválnak, amelyen a hazai poézis jeles művelői olvasnak fel friss alkotásaikból és találkoznak az érdeklődő közönséggel?

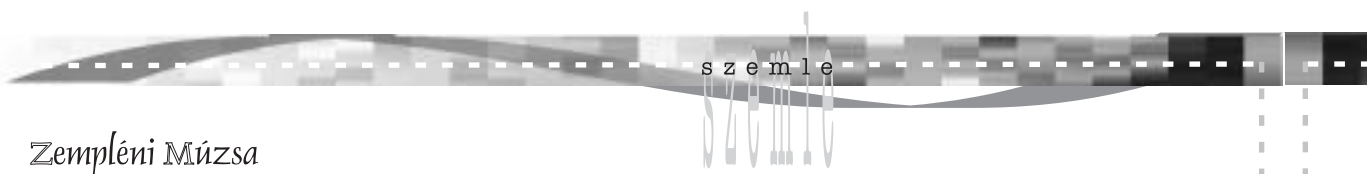
Mernünk kell nagyot álmodni, hogy többre jussunk annál, amit önmagunkról feltételezünk. Ötletgazdagsággal, szakértelemmel, átgondolt, személyre szóló szervezéssel sokszínű, élénk kulturális életet teremthetünk, amelyben a kor szíve lüktet. A provincializmus nem törvényszerűen a vidéki létből következő tudatállapot. Marginális érvényességűvé válik valaki akár Budapesten is, ha örökösen New York viszonylatában akarja meghatározni önmagát. Ha tehetségesek, kezdeményezők és vállalkozó szelleműek vagyunk, magunk lehetünk érték, színvonal mértéke. Körülményeink, habitusunk, szándékaink szerint mi alakíthatjuk ki életünk, aspirációink, cselekedeteink normáit, kereteit.

Értékelő gondolatok, 2004

Egy éve az alábbi kijelentést fogalmaztam meg: „Merjünk nagyot álmodni, hogy többre jussunk annál, amit önmagunkról feltételezünk.” A visszhangokból ítélve ez a gondolkodásbeli dimenzió sokak fantáziáját megmozgatta, míg mások a messziről jött ember képzelgésének tudták be az illusztrálásként felsorolt ötleteket; és akadtak olyanok is, akik cselekvési programként fogták fel az elhangzottakat. Tény, hogy néhány felvetés – mint az „Álmok álmodói” kiállítás befogadása vagy a határon túli magyar színházak fesztiváljának áttelepítése – a kezdeményezés fázisába is lépett, hogy aztán ad acta helyeződjön; míg mások – önálló koncertiroda, cd-kiadó, fővárosi kulturális képviselő, retrospektív rockfesztivál – megvalósítása továbbra is a terveink között szerepelnek.

Adódik a kérdés: álmodtunk volna, hogy aztán a valóságra ébredve megcsúfolva lássuk magunkat? Nem így éltem meg. Ezekkel a javaslatokkal Debrecen a hangját hallatta; kifejezésre juttatta azt, hogy peremszerepéből kilépni, az ország és a nemzet kulturális térképén láthatóbban megjelenni kíván. Törekvéseink mércéje nem egy-egy program megvalósulása vagy éppen kudarca: hanem annak a fejlődési iránynak az érvényre jutása, amely – mint akkor utaltam rá – felszabadítja és működésbe hozza az alkotóenergiákat, ötletgazdagsággal, szakértelemmel, gondoskodó figyelemmel megteremti a virágzó kulturális élet kialakulásának feltételeit. Ha nem távlatos célok vezetnek lépéseinket, ha nem becsüljük meg saját értékeinket, felőrölnek bennünket a mindennapok terhei, elapadnak energiáink, kiszikkadnak életnedveink. Ennek kivédéséhez felül kell emelkednünk a vidéki léttudatban gyökerező kishitűségen, az akadályként a körülményekre hivatkozó tehetetlenségérzeten, az egyéni érdekeltségek hálóján, a rosszindulaton – önmagunkon. Hogy ismét Kölcseyt idézzem: „Az erény nyugalomával párosult akarát az, mely szelíd hatalommal munkálva állítja elő a jót, s hárítja el a gonoszt.”

Bizonyos: nehézségeink számosabbak a kellenél. Vannak örökölt, megoldásra váró tennivalóink, és keletkeztek olyan bajaink is, amelyeket a szakmai szempontok

Zempléni Múzsza

fokozottabb érvényesítésével elkerülhettünk volna. Törekszünk úgy eljárni, hogy a jövőben ne ismétlődjenek meg ilyen helyzetek. Már csak azért is, mert érezzük: megkülönböztetett figyelem övezi munkánkat. Debrecen arculatának a fővárosétól markánsan különböző kirajzolódása, a magyarság- és nemzettudat megőrzésében vállalt szerepünk olyan erőterbe helyezett bennünket, amely tétet ad minden lélegzetvételünknek és cselekedetünknek.

Az eltelt évben a kultúra több területén sikerült jelentőset előre lépünk. A Főnix csarnok felépültével az ország második legnagyobb sport- és rendezvénytermével gazdagodtunk. Megújítottuk a Bartók Béla Nemzetközi Kórusverseny művészeti tanácsát, elismert vezető karnagy került a Kodály Kórus élére, új szemléletmód jegyében terveztük meg a jazznapokat, rendkívüli siker fogadta az első debreceni költészeti fesztivált, az alkotók középpontba helyezésével módosult profillal rendeztük meg az irodalmi napokat, önálló arcélt igyekeztünk adni a tavaszi és az őszi fesztiválnak. Tágasabb helyre költözött a városi könyvtár központja. Aktív külpolitikánk részeként 2003-ban Debrecen volt a vendége a kapolcsi Művészetek Völgye fesztiválnak, elsőként mutatkozhattunk be a Nemzeti Színház „Megyejárás” programjában, és kulturális küldöttség jelenlétével pecsételtük meg a Szentpétervárral kötött testvérvárosi kapcsolatot.

Mindannyiunkat foglalkoztat a kérdés: lehet-e Debrecent emberi léptékű, mozgásban lévő, szellemi és anyagi javaival okosan sáfárkodó, polgárainak otthonos közérzetet nyújtó, vonzó lakó-helyként tételezni. Mi úgy hisszük: igen. A közelgő európai uniós tagsággal új szakasz kezdődik az ország életében. Szabad legyen ezt a magunk szempontjából értelmezni. A regionalitás elve az eddiginél jóval nagyobb mozgásteret nyit meg a vidék, a városok fejlődése, együttműködése, kapcsolatteremtési szándékai előtt. Önállóságunk nem a központi kormányzat által biztosított kegyelmi állapot, hanem alanyi jogon élvezett, saját kezdeményezőkészségünkön múló lehetőség lesz. Eljön az idő, amikor egyes területeken nem a főváros, hanem akár Debrecen lehet a viszonyítási pont – mint volt az 1970-80-as években a kaposvári színház. Ehhez azonban az kell, hogy tág kereteket biztosítsunk az alkotószellem kibontakozásának, a kreativitásnak, a tehetség önmegvalósító akaratának. A múlt hasznosítható üzenetei között ezt találhatjuk meg Kölcsey Ferenc intésében is, amit végezetül, de nem utolsó sorban, nyomatékkal ajánlok szíves figyelmükbe: „Szállj versenyre magyar; s fog kelni körüléd az élet.”

(A Magyar Kultúra Napja alkalmából Debrecenben 2003. január 22-én és 2004. január 22-én elhangzott ünnepi beszédek szerkesztett szövege.)

2004. tavasz

94

